

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MUZIKOS PEDAGOGIKOS IR VIZUALIŲJŲ MENŲ KATEDRA

IEVA KLENAUSKAITĖ

Dailės (specializacija: *grafika*) studijų programos
II kurso studentė

Skaitmeninės fotografikos darbų kolekcija „Žmogaus emocinis veidas“
MAGISTRO BAIGIAMASIS PROJEKTAS

Darbo vadovas:

Prof. V. Janulis

Recenzentė:

Lekt. V. Koveraitė-Trumpė

Šiauliai 2018

ŠIAULIAI UNIVERSITY
MUSIC PEDAGOGY AND VISUAL ARTS DEPARTMENT

IEVA KLENAUSKAITĖ

Art study program
Student of Graphics specialization

Digital Photographic Collection
„HUMAN EMOTIONAL FACE“
Master final work

Supervisor:
Prof. V. Janulis

Reviewer:
Lect. V.Koveraitė-Trumpė

Šiauliai 2018

TURINYS

ĮVADAS	6
1. ŽMOGAUS NEVERBALINĖ KOMUNIKACIJA	8
1. 1. Žmogaus emocijų traktuotė filosofijoje	8
1. 2. Žmogaus emocijų suvokimas pagal R. Plutchnik ir Ch. Drawin	10
1. 3. Neverbalinė komunikacija visuomenėje	13
2. ŽMOGAUS NEVERBALINĖS KOMUNIKACIJOS RAIŠKA MENE	16
2. 1. Žmogaus neverbalinių emocijų interpretavimas mene (analogai)	16
3. MAGISTRO DARBO KŪRYBINĖS DALIES EIGA.....	22
3. 1. Metodinis tyrimas.....	22
3. 2. Kūrybiniai ieškojimai, idėjos formavimas	26
3. 3. Eskizų kūrimas	27
3. 4. Kūrybinio darbo technologinis procesas, darbo eiga	28
3. 5. Darbo koncepcija.....	31
3. 6. Darbo analizė.....	32
3. 6. 1. Galutiniai skaitmeninės fotografikos darbų kolekcijos „ŽMOGAUS EMOCINIS VEIDAS“ darbai	35
IŠVADOS	39
BIBLIOGRAFIJA	40
INTERNETINIAI ŠALTINIAI	41
PRIEDAI	44

Klenauskaitė Ieva. SKAITMENINĖS FOTOGRAFIKOS DARBŲ KOLEKCIJA „ŽMOGAUS EMOCINIS VEIDAS“. Dailės (specializacija: grafika) studijų programos magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas prof. V. Janulis. Recendentė V.Koveraitė-Trumpė. Šiaulių universiteta, muzikos pedagogikos ir vizualiųjų menų katedra, 2018. Darbo apimtis: 43 psl. (su priedais 44).

SANTRAUKA

Pagrindinis magistro darbo tikslas išanalizuoti pasirinktą temą filosofiniais aspektais bei sukurti skaitmeninės fotografijos darbų kolekciją, vaizduojančią žmogaus emocinius kilimus ir nuosmukius, pasitelkus neverbalinę kūno kalbą.

Teorinėje dalyje nagrinėjama emocijų svarba šiandienos kontekste, bandoma aiškintis kas lemia besikeičiančias žmogaus emocijas, kaip neverbalinę kalbą supranta pats žmogus bei kaip ją priima aplinkiniai. Darbe nagrinėjami ir studijuojami filosofai, kurie nurodo pagrindines emocines stadijas bei jų pasikeitimo priežastis.

Praktinėje dalyje pateikiami grafiniai eskizai, vaizduojantys žmogaus emocinius išgyvenimus. Vaizduose persipina dviejų skirtingų emocijų santykis. Fotografiniai vaizdai pateikti ant skaidraus organinio stiklo tam, kad sustiprintų emocinį ryšį tarp veikėjų, stiklas sutvirtinamas varžtais, kurie dar labiau pabrėžia emocijų tikrumo jausmą.

Kūrybinio darbo rezultatas – skaitmeninės fotografikos darbų kolekcija „Žmogaus emocinis veidas“, kuriuo siekiama atkreipti dėmesį į tai, kaip keičiasi individo emocija tam tikrose gyvenimo situacijose.

Raktiniai žodžiai: grafika, fotografija, žmogus, emocijos, neverbalinė kalba.

SUMMARY

Klenauskaitė I. (2018). Digital Photographic Collection „HUMAN EMOTIONAL FACE“
Master degree student (graphics) master final work. The lecturer of master final work prof. Vaidotas Janulis. The Reviewer of the work lect. V. Koveraitė-Trumpė. Šiauliai university, music pedagogy and visual arts cathedra, the amount of pages without appendixes 43p. (with appendixes 44p.).

The aim of the master final work is to analyse chosen theme philosophical aspects and to create digital pictures the collection of graphics works, which shows humans emotional ascensions and recessions used by non-verbal language of body.

The Result of creative work – digital pictures the collection of graphic works “Humans emotional face“. By using these works is willing to pay attention how is changing human emotions in certain life stations. In the theoretical part is analyzed the importance of emotions in nowadays context, is explained who makes influence to change humans emotion, as non – verbal language understood by person and how society accept it.

Also there were analyzed and studied philosophers, who declares the main states of emotions and their changing reasons. In the practical part are given sketches of graphics, which shows humans emotional survivings. In this pictures overlaps the connection of two emotions. Digital images are made on clear organic glass, to make stronger the connection between characters, the glass is strengthened with screws, which helps to emphasize more the reality of emotions.

Key words: graphics, philosophy, human, emotions, non – verbal language.

ĮVADAS

Šiandienos kontekste yra daug ir įvairios psichologinės medžiagos, sampratų, tyrimų, teorijų, kurios siekia paaiškinti žmogaus emocijas, jų kitimo priežastis. Galima drąsiai teigti, kad nėra žmogaus, kuris nebūtų nepatyręs džiaugsmo, liūdesio, pykčio ar susierzinimo, neapykantos. Šie jausmai žmogui yra artimi, neišvengiami ir jaučiami kasdien. Emocijos – tai vidiniai asmenybės išgyvenimai, kuriuos formuoja šiandienos gyvenimo tempas ir aplinkybės. Prie jų ne visi vienodai lengvai prisitaiko.

Temos aktualumas. Šiuo laikotarpiu žmogus vis labiau stengiasi save paslėpti, tapti nykia ir nematoma esybe, nors tik emocijų dėka žmogus gali save realizuoti, perteikti išgyvenimus aplinkai, taip tapdamas atviresniu. Tai leidžia suprasti, kad kiekvienas žmogus yra trapus, prasmingas ir reikšmingas savo išgyvenimais.

Skaitmeninės fotografikos darbų kolekcija „Žmogaus emocinis veidas“ siekiama perteikti žmogaus vidinius išgyvenimus, kurie reflektuojami kūnu – nėra nė vieno organo, kuris būtų vizualiai informatyvesnis už kūną, kuris atspindėtų ne tik charakterį, bet ir emocijas, mąstymą, požiūrį. Emocijų dėka mes galime suvokti vieni kitus giliau, geriau pažindami aplinką, kurioje gyvename. Kūrybinio darbo įgyvendinimui pasirinkta skaitmeninės fotografikos technika, kuria „lauptų“ principu bandoma perteikti žmogaus vidinius išgyvenimus, jo vidinį veidą, vidines kaukes ir pabrėžti asmenybės emocinius nuosmukius.

Per emocijas ir jų išgyvenimus pasireiškia meniniai žmogaus išgyvenimai, todėl pagrindiniu tyrimo objektu pasirinktas žmogaus emocinis veidas.

Temos nagrinėjama problematika. Žmogus didesnę savo laiko dalį praleidžia bendraudamas su kolegomis, po darbo - su artimaisiais. Tada, kai individas yra vienas, jis bendrauja su savimi (vyksta bendravimas tarp skirtingų asmenybės dalių, minčių). Didžioji dalis žmonių savo jausmus, išgyvenimus, nuopolių ir pakilimų stengiasi išreikšti žodžiais. Deja, jų ne visada pakanka, tad neišsakytus žodžius pasako mūsų kūno kalba. Daugumą išsakytų žodžių galime kontroliuoti, nes suprantame jų reikšmę bei žodžio svarbą pokalbyje, tačiau kūno kalba, mimika yra žymiai mažiau kontroliuojama. Psichologų teigimu, informacija, kurią gauname neverbalinio bendravimo metu yra dar labiau svarbi nei ta, kurią išreiškiame žodžiais. Žmogus labai daug pasako apie save savo laikysena pokalbio metu, veido išraiška, taip pat gestais. Visa tai suformuoja vaizdinį apie žmogaus emocinius išgyvenimus. Mokslininkai nagrinėdami veido išraiškas jau seniai pastebėjo, jog didžioji dalis mimikų yra universalios, būdingos visiems žmonėms.

Darbo objektas. Skaitmeninės fotografikos darbų kolekcija „Žmogaus emocinis veidas“ .

Darbo tikslas. Išanalizuoti pasirinktą temą meniniais ir filosofiniais aspektais bei sukurti skaitmeninės fotografijos darbų kolekciją.

Darbo uždaviniai:

- išanalizuoti emocijų svarbą visuomenės kontekste;
- išanalizuoti žmogaus emocijų suvokimą pagal – R. Plutchik ir Ch. Darwin;
- susisteminti tyrimo rezultatus ir pateikti jų išvadas;
- sukurti eskizus, kurie padėtų perteikti nagrinėjamos temos aktualumą.

Darbo metodai:

- teoriniai – meninių, filosofinių šaltinių analizė;
- kūrybiniai – kūrybiniai ieškojimai, eskizavimas;
- praktiniai – kūrybinio darbo įgyvendinimas.

Darbo šaltiniai. Meninė literatūra, menotyros straipsniai, dailės kūrinių reprodukcijos, leidiniai.

Darbo hipotezė. Meninėmis priemonėmis ir kūrinio idėja siekiama priartinti žiūrovą prie pateiktų žmogaus emocijų, taip žiūrovui suteikiant galimybę susitapatinti su veikėju, išgyventi emocijas.

Kūrybinės dalies analizė:

- šaltinių analizė ir idėjos pavyzdžių paieška;
- eskizų kūrimas;
- technikos pritaikymas;
- idėjos vizualizacija.

Darbo struktūra: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 3 skyriai, išvados, bibliografija, internetiniai šaltiniai, priedai.

Darbo apimtis: 44 psl. Darbe remtasi 10-iomis knygomis, 22 internetinių šaltinių. Sudaryta anketinė apklausa.

1. ŽMOGAUS NEVERBALINĖ KOMUNIKACIJA

1.1. Žmogaus emocijų traktuotė filosofijoje

*„Norėdami atsikratyti nepageidaujamų savo emocijų turime...
stengtis išoriškai reikšti kitas emocijas – tas, kurias norime savyje ugdyti.“¹*

Didžioji dalis informacijos perduodama neverbaliniu būdu – per intonaciją, veido išraišką, gestus, kūno kalbą ir kitus neverbalinius kalbos ženklus. Kai verbalinė kalba nesutampa su neverbaline, žmonės labiau linkę pasikliauti neverbaline kūno kalba.

„Sakoma, kad žodine kalba žmogus naudojasi norėdamas nusklepti savo mintis. Tačiau tai, ką jis nori nusklepti kalbėdamas, pasako nežodinė (neverbalinė) arba kūno kalba, nes kiekvieną pasakymą lydi nežodiniai signalai. Jie tiesiogiai atspindi žmogaus fiziologines reakcijas, todėl yra greitesni už kalbą. Mes kalbame balsu, tačiau bendraujame visu kūnu“.²

Pasak psichologų, verbaliniu būdu (t. y. žodžiais) mes perduodame 20–40 % informacijos, tuo tarpu 60–80 % atitenka neverbalinei, nežodinei komunikacijai. Kūno kalba ypatinga tuo, kad yra veikiama pašmonės, todėl kūno kalbą sunku suklasifikuoti.

Skiriami du neverbalinių ženklų tipai:

„1. Konvencinis – skirtingose tautose tie patys ženklai turi skirtingas reikšmes. Pavyzdžiui, sočiai pavalgę mes perbraukiame pirštu sau per kaklą. Japonijoje tas pats ženklas reiškia didelį nemalonumą: pašalinimą iš darbo, sunkią situaciją ir pan.

2. Spontaniškas – neplanuotai atsirandantys, nekontroliuojami ženklai. Jie atspindi gilius pašmoninius išgyvenimus.

Pagrindinės neverbalinio bendravimo priemonės:

- veido išraiška;
- akių kontaktas;
- balso ypatybės: intonacija, tembras, stiprumas, aukštumas, tempas;
- gestai, kiti kūno judesiai;
- kūno poza; tarpasmeninė erdvė.“³

¹ *William James* [žiūrėta 2017-06-20]. Prieiga per internetą: <https://www.britannica.com/biography/William-James>.

² *Neverbalinės kalbos svarba* [žiūrėta 2017-06-20]. Prieiga per internetą: http://www.sos03.lt/files/knygos/Bendravimo_psichologija.pdf.

³ *Neverbalinės bendravimo priemonės* [žiūrėta 2017-06-20]. Prieiga per internetą: <http://www.xn—altiniai-4wb.info/index/details/684>.

Nežodinis (neverbalinis) bendravimas – tai pats paprasčiausias būdas perduoti pasitenkinimą, nepasitenkinimą, skausmą, simpatiją ar antipatiją kitam žmogui. Prieš išmokdami žodinę kalbą, vaikai geba išreikšti save per kūno kalbą. Nežodinis bendravimas arba kūno kalba – tai kūno komunikacijos forma, išreiškta nesąmoningais gestais ir pozomis.

Emocijos ir jausmai laikomi sinonimais. Pasak G. D. Myers, psichologijoje terminas „emocijos“ (lot. išjudinti) suprantamas siaurąja ir plačiąja prasme. Emocijos siaurąja prasme – vitalinio (susijęs su gyvybiniais poreikiais, biologinis) pobūdžio trumpalaikiai biologinių poreikių sukelti situaciniai išgyvenimai: nepasitenkinimas, alkis, troškulys, baimė ir kiti. Emocijos plačiąja prasme apima jausmus.

Emocijos gali būti išreikštos trejopai:

- fiziologinė jausmų išraiška – tai kūno drebėjimas, galvos svaigimas, širdies plakimas, kraujospūdžio šokinėjimas ir t.t.
- antrasis būdas - kūno kalba: intonacija, šypsena, mimika, t. y., kaip mes parodome tas savo emocijas, iš ko mes atspėjame, ką jaučiame.
- trečiasis aspektas – subjektyvus, sąmoningas jausmas.⁴

„Negalėdami atpažinti žmonių emocijų iš organizmo sužadavimo matavimų, mes galime tai padaryti ir dažnai darome paprasčiau: „skaitome“ iš kūnų, klausome balsų, stebime veidus“ (Myers, 2000, 442).

Bendrauti ar išreikšti jausmus galima žodžiais ir be jų. Susierzinę mes įtempiname kūno raumenis, sučiaupiame lūpas, o įdėmiu žvilgsniu, nuleistomis akimis, spoksojimu galima išreikšti artumą, paklusnumą ar valdingumą.

„Ypač gerai suprantame bei pastebime nežodinę kalbą – neverbalinę komunikaciją, ypač gerai perprantame bei suprantame nežodinę grėsmę. Vienas piktas veidas geriau bei greičiau įsimins nei vienas laimingas. Kaip teigia psichologai, vieni žmonės yra daug jautresni šiems ženklams nei kiti. Tai, kad veidas ir jo raumenys pasako daug daugiau nei žodžiai, teigė ir pats Charles Darwin, kuris spėjo, jog priešistoriniais laikais, kai mūsų protėviai nebendravo žodžiais, jų gebėjimas veido išraiška perteikti grėsmę, pritarimą, paklusnumą padėjo jiems išgyventi. Jis teigė, kad šis bendras paveldas lemia tai, kad visi žmonės pagrindines emocijas išreiškia labai panašiai. Pavyzdžiui, pašaiipoje yra išlikę, kai kurių žvėries urzgimo elementų. Šypsena taip pat yra ne tik emocinis refleksas, bet ir socialinis bendravimas“ (Myers, 2000, 445).

Visos kultūros gali išskirti nežodinę kalbą, tačiau galima pabrėžti, kad visos ją naudoja skirtingai. Vakarų Europoje, Šiaurės Amerikoje, kur labiau skatinamas individualizmas, būdingos didesnės stiprios ir ilgai trunkančios emocijos. Šių kultūrų žmonės daugiau kreipia dėmesį į savo

⁴ *Emocijų rūšys* [žiūrėta 2017-12-11]. Prieiga per internetą: <http://www.xn—altiniai-4wb.info/index/details/684>.

tikslus bei nuostatas. Azijos bei trečiojo pasaulio šalyse labiausiai pabrėžiami socialiniai santykiai ir žmonių tarpusavio priklausomybė, todėl ten užuojautos, pagarbos bei gėdos emocijos yra dažnesnės negu Vakarų šalyse.

Be to, šių šalių žmonės daug rečiau ir trumpiau rodo save išaukštinančias arba neigiamas emocijas, nes tai gali pakenkti labai sutelktų grupių bendruomeniniam jausmui (Myers, 2000).

Šių dienų filosofija nagrinėja žmogaus problemas ir stengiasi atsakyti į pagrindinius klausimus: kas yra žmogus, kas lemia jo emocijų pasikeitimus? Filosofinis žmogaus portretas yra apibendrintas todėl kiekvienas galime atpažinti savo žmogiškąją prigimtį ir pamatyti savo žmogiškąją esmę. Neatsiras žmogaus, kuris nebūtų patyręs džiaugsmo, liūdesio, baimės ar pykčio. Šie jausmai (ir ne tik) individą lydi nuo jo atsiradimo iki pat mirties. Ir ne tik šie jausmai. Žmogaus aktyvumas visada yra nuspalvintas pačių įvairiausių emocijų. Mūsų vidinių būsenų įvairovė ir dinamika tokia didelė, jog galima įtarti, kad žodžių joms nusakyti yra kur kas mažiau. Šiuolaikinėje psichologijoje gausu įvairiausių požiūrių, sampratų, tyrimų, teorijų, siekiančių paaiškinti žmogaus jausmus, jų vietą žmogaus psichikoje ir elgesyje.

Nepaisant to, galima teigti, jog emocijos (lot. *emovere* – jaudinti) – tai vidiniai asmenybės išgyvenimai, kylantys įvertinus konkrečių įvykių galimus arba realius poveikius (Lekavičienė, 2007). Pastarieji gali būti dvejopi – vidiniai ir išoriniai. Vidiniai yra susiję su asmens fizine savijauta ir jo mintimis, išoriniai- susiję su įvairiomis gyvenimiškomis situacijomis, kuriose atsiduria žmogus.

1. 2. Žmogaus emocijų suvokimas pagal R. Plutchnik ir Ch. Drawin

Emocijų kilmė yra siejama su mokslininkų – Ch. Darwin ir R. Plutchik vardais, tad šiuos filosofus ir pasirinkau nagrinėti. Būtent pagal Ch. Darwin „Bazinių emocijų eksperimento“ pagrindą buvo atliktas tyrimas ir šiame magistro darbe.

R. Plutchik (1927–2006) JAV psichologas bazinių emocijų teorijoje teigė, kad emocijos padeda prisitaikyti ir išvengti pavojų tam tikrose situacijose. Mokslininkas teigia, kad labai svarbu nustatyti, kurie emociniai reiškiniai yra pirminiai, o kurie išvestiniai.

1962–1969 m. jis išskyrė aštuonias pagrindines emocijas:

- pyktis
- baimė
- liūdesys
- džiaugsmas
- pasibjaurėjimas
- nuostaba

- smalsumas
- priėmimas (susitaikymas).

Pasak R. Plutchik, emocijų pagrindą sudaro išvestinės emocijos, pvz., pyktis + džiaugsmas = pasididžiavimas, o kuklumas = baimė + pritarimas.

R. Plutchik teigia, kad pagrindinės emocijos atsirado evoliucijos eigoje, kiekviena jų turi santykį su išlikimo svarba ir įeina į žmogaus prigimtį. Pavyzdžiui, baimė paskatina pasitraukimą iš pavojingos situacijos, pyktis – kovą dėl išlikimo. Paul Ekman tyrimas su Papua Naujosios Gvinėjos Fore gentimi parodė, kad kai kurios emocijos greičiausiai yra įgimos. Pasak P. Ekman, pagrindinės ir universalios emocijos yra pyktis, baimė, liūdesys, laimės jausmas, pasibjaurėjimas.

Kitas emocijų tyrinėtojas Ch. Darwin (Ch. Darwin – (angl. Charles Robert Darwin; 1809 m. vasario 12 d. Šrusberyje – 1882 balandžio 19 d. Daune) – anglų gamtininkas ir keliautojas, sukūręs evoliucinę gyvųjų organizmų natūralios atrankos teoriją (darvinizmas)⁵), emocijas įvardija, kaip apsauginę priemonę nuo kylančių pavojų žmonėms ir gyvūnams. Jis teigė, kad emocijos padeda išlikti ir tinkamai reaguoti į aplinkoje esančius pavojus.⁶

Psichologijoje domintis emocijų raiškos problema, didžiausias dėmesys buvo skiriamas mimikos tyrinėjimui. Darwinas teigė, kad emocijų išraiškos turi biologinį pagrindą, nes jos yra evoliucijos produktas. Emocijos – tai instinktyvių veiksmų rudimentas (palikimas), o emocijų išraiškos – tai buvusių naudingų judesių liekanos (Myers, 2000). Veido išraiška ne tik perteikia emocijas, bet taip pat jas sustiprina ir valdo. Ch. Darwin savo knygoje „Žmonių ir gyvūnų emocijų išraiška“ (1872) rašė: „laisva emocijų raiška išoriniais ženklais jas sustiprina... Tas, kuris duoda valią piktiems gestams, dar labiau sustiprina savo įniršį“ (Myers, 2000, 446).

Pirmasis, bandydamas atskleisti biologinę emocijų prigimtį, Ch. Darwin teigė, kad emocijų kilmė yra gyvuliška ir kad psichikai vystantis, emocijos turėtų išnykti. Emocijos – tai instinktyvių veiksmų rudimentas, t. y. emocijų išraiškos – buvusių naudingų judesių liekanos. Teigiamų emocijų išraiškos judesiai priešingi neigiamų emocijų išraiškos judesiams. Pasitenkinimo reakcijos išraiška yra priešinga pykčio išraiškai. Visos emocijos atsirado evoliucijos procese, o jų išraiška – tai reakcija, turėjusi prisitaikomąją reikšmę (Antinienė, 2000). Ch. Darwin aprašė išraiškos judesius, kurie evoliucijos eigoje yra perėję tris etapus:

- 1) valingas ir naudingas judesys;
- 2) įprastas judesys;
- 3) paveldėtas, įgimtas judesys, kaip emocijų išraiškos priemonė.

Kiekviena išraiška turi tam tikrą specifinę biologinę reikšmę, o tam tikros mimikos reakcijos yra

⁵ Ch. Darwin biografijs [žiūrėta 2017-05-05]. Prieiga per internetą: https://lt.wikipedia.org/wiki/Charles_Darwin.

⁶ Nepasiklysti emocijų ir jausmų pinklėse [žiūrėta 2017-05-05]. Prieiga per internetą:

<http://www.ve.lt/naujienos/visuomene/psichologija/nepasiklysti-emociju-ir-jausmu-pinklese-1287229/>

glaudžiai susijusios su konkrečiomis emocijomis.⁷ Tai yra individo prisitaikymo gyvenime priemonė ir būdas. Remiantis atliktais Ch. Darwin (1872) tyrimais galima teigti, kad nėra absoliučiai universalių įgimtų emocijų, būdingų tik vienai konkrečiai emocijai išreikšti. Tyrimuose buvo naudoti mimikos reakcijų piešiniai, aktorių nuotraukos, imituojančios emocijas ir spontaniškų emocijų išraiškų fotografijos. Tiriant jų atpažinimą, pastebėta, kad emocijos dažnai apibūdinamos ne vienodai, bet panašiai, t. y. tam tikrai išraiškai priskiriant kokybiškai tapačias emocijas.⁸

Tai patvirtina ir vienas paskutinių Ch. Darwin eksperimentų, kurį pabandė atkartoti Kembridžo mokslininkai tyrime „Bazinių emocijų eksperimentas“.

Evoliucinės paradigmos pradininkas savo kolekcijoje turėjo fotografijų, kuriose užfiksuota, kaip, kokiomis grimasomis vieno iš eksperimento dalyvio veidas reaguoja į elektros srovės gydymą. Respondentai dalyvavę tyrime turėjo savais žodžiais nupasakoti, kokią veido išraišką mato kiekviename iš pateiktų foto nuotraukų. Gautus atsakymus Ch. Darwin panaudojo foto nuotraukų grimasoms aprašyti. Susisteminęs visus atsakymus, mokslininkas išskyrė pagrindines emocijas. Britų biologo tikslas buvo apibrėžti, ar egzistuoja „universalios bazinės emocijos“ ir ar jos egzemplioriai (tam tikros emocijos) istorijos bėgyje kaip nors keitėsi.

Kitas emocijų tyrinėtojas H. Schlosberg emocijų išraiškas pavaizdavo skalėje, charakterizuojančias jas pagal tris kriterijus (Matulienė, 2002):

1. malonumas – nemalonumas;
2. priėmimas – atmetimas;
3. aktyvumas – pasyvumas.

Ši skalė nurodo, kaip galima patalpinti bei kiekybiškai nurodyti emociją. Įrodyta, kad kuo stipresnė emocija ir ryškesnė ekspresija (išraiška), tuo lengviau ją identifikuoti. Taigi atrodo, kad atskiros emocijos gali turėti pastovią išraišką.

Galima teigti, kad kai kurios emocijų išraiškos reakcijos yra paveldimos, t.y. nulemtos genetiškai. Tą įrodo aklų vaikų, neturinčių galimybės vizualiai išmokti išraiškos būdų tyrimai. Jų lyginimas su reginčių vaikų vystymusi, leidžia kalbėti apie elementarias emocijas, kurių išraiška yra įgimta – tai džiaugsmas arba laimė, išgąstis, liūdesys ir nustebimas. Dauguma emocijų yra universalios įvairių kultūrų žmonėms (ašaros yra universali liūdesio, o juokas – džiaugsmo ir pasitenkinimo, niekinimo ir pajuokos išraiškos). Tačiau įvairiose kultūrose emocijos skiriasi savo socialinėmis funkcijomis ir turi skirtingas demonstravimo formas. Kai kurios emocijos (pyktis, meilė, susidomėjimas, neapykanta) yra aiškiai nukreiptos į išorę ir yra žmogaus sąveikos su socialine aplinka

⁷ *Emocinės būsenos: baimė, depresija, frustracija, aistra* [žiūrėta 2017-05-05]. Prieiga per internetą:

<http://gid.lt/psichologija/emocines-busenobaimedepresijafrustracijaaistra>

⁸ *Psichologija* [žiūrėta 2017-05-05]. Prieiga per internetą: <https://vdocuments.site/davidgmyers-socialinepsichologija2008ltpdf.html>

forma. Kitos (baimė, liūdesys) daugiau yra egocentriško pobūdžio ir yra atspindys to, kas vyksta žmogaus dvasinėje plotmėje.

APIBENDRINIMAS:

Apibendrinant galima teigti, kad R. Plutchik ir Ch. Darwin sutinka, kad tam tikras emocijų išraiškos yra įgimtos ir universalios. Autoriai parodo, kad socializacijos procese mes išmokstame emocijas valdyti ir sąmoningai kontroliuoti, sugebame prisitaikyti prie aplinkybių ir esant būtinybei jas nuslėpti. Jų tyrimai parodo, kad emocijos padeda prisitaikyti ir išvengti pavojų tam tikrose situacijose.

1. 3. Neverbalinė komunikacija visuomenėje

Neverbalinis bendravimas, tai veiksmas, siunčiant ir gaunant nežodines (daugiausia vaizdines) užuominas tarp žmonių, tai dažniausiai įvardijama kūno kalba. Kartais kūno kalba išduoda daugiau nei kalbantysis nori pasakyti. Atidžiai įsižiūrėję į pašnekovo gestus ar judesius galime suvokti jo vidinę būseną ir tai, kaip jis emociškai jaučiasi pokalbio metu.

Atvejų pavyzdžiai:

- ***pašnekovas kalbėdamas suneria rankas ant krūtinės arba sukryžiuoja kojas:*** psichologai tvirtina, kad taip nesąmoningai žmogus pereina į gynybinę poziciją. Taip pat sukryžiuotos rankos ir kojos dar gali reikšti ir žmogaus nepasitikėjimą savimi, nenorą bendrauti ir įsileisti pašnekovo į savo vidinį pasaulį, o kartais gali reikšti ir priešišumą.

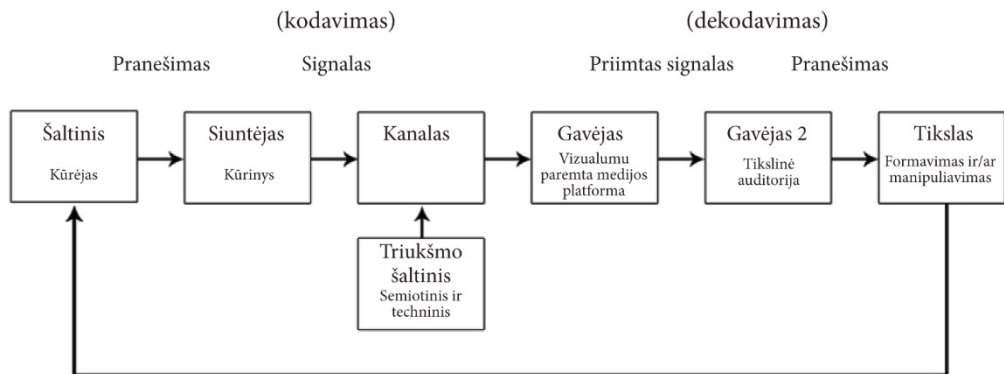
- ***besiklausantis žmogus yra palinkęs į priekį ir riešu parėmęs smakrą:*** iš jo kūno kalba gali reikšti, kad jis yra nuoširdžiai susidomėjęs pašnekovo tema. Priešingu atveju, žmogus sėdėtų atsilošęs, „išsidrėbęs“ kėdėje ir atmetęs galvą.⁹

Daugiausia nežodinio bendravimo studijavimas nukreiptas į sąveiką tarp asmenų, kuri gali būti skirstoma į tris pagrindines sritis: aplinkos sąlygos bendraujant, bendraujančių asmenų fizinės charakteristikos ir tų asmenų elgesys sąveikos metu.¹⁰

Nežodinis bendravimas apima kodavimo ir dekodavimo procesus. Kodavimas yra skirtas gaminti informaciją, apie veido išraiškas, gestus ir padėtis. Dekodavimas yra informacijos perteikimas iš ankstesnės gautų pojūčių patirties.

⁹ *Nežodinis bendravimas* [žiūrėta 2017-09-05]. Prieiga per internetą: https://lt.wikipedia.org/wiki/K%C5%ABno_kalba.

¹⁰ *Nežodinis bendravimas* [žiūrėta 2017-09-05]. Prieiga per internetą: https://lt.wikipedia.org/wiki/Ne%C5%BEodinis_bendravimas.

1 pav. **Komunikacijos modelis, Tomas Mitkus.**¹¹

Tik dalis smegenų apdoroja žodinį bendravimą. Mažamečiai nežodinio bendravimo išmoka iš visuomeninio jausminio bendravimo, todėl veidas, o ne žodžiai yra pagrindinis bendravimo įrankis. Kai vaikai pradeda bendrauti žodžiu, jie sąmoningai atkreipia dėmesį į veido išraiškas, balso tonus ir kitus nežodinio bendravimo elementus.

Neverbaliniai komunikacijai būdinga: neverbalinė komunikacija neturi fiksuotos pradžios ir pabaigos; neverbalinė komunikacija yra daugiakanalė; neverbalinė komunikacija gali vykti be sąmoningų pastangų.

Neverbalinės komunikacijos santykis:

- neverbaliniai signalai gali papildyti žodžius;
- neverbaliniai signalai gali pakeisti žodžius;
- neverbaliniai signalai gali prieštarauti žodžiams.

Neverbalinės komunikacijos išraiška (rankų gestai):

- sugniaužtos rankos – negatyvumas, diskomfortas;
- plaštakų trikampis – pasitikėjimas, užtikrinta nuomonė;
- rankos sunertos už nugaros – didelis pasitikėjimas savimi;
- sunertos rankos su atkištais nykščiais – gynyba sumišusi su pranašumu;
- ranka liečia skruostą, smakrą – analizavimas, vertinimas prieš priimant sprendimą;
- galva paremta ant rankos – nuovargis, pasibodėjimas;
- ranka apkabinusi sprandą – žmogus bando numaldyti pyktį;
- rankos sunertos už galvos – pranašumas, pasitikėjimas, arogancija;
- čiupinėjamas kaklas, kasoma galva – abejonės, netikrumas, kebli situacija;
- nykščiai slepiami delnuose – sunkumai, analizuojant problemą;
- kalbant rodomuoju pirštu baksnojama pašnekovo pusėn – dominavimas, valdingumas, agresija

¹¹ *Komunikacijos modelis* [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą: <http://www.cpc.vgtu.lt/index.php/cpc/article/viewFile/cpc.2012.16/pdf>.

- sugniaužti kumščiai – agresija, grėsmė;
- rankos sunertos lyg meldžiantis – troškimas įtikinti, pabrėžti svarbiausius dalykus.¹²

APIBENDRINIMAS:

- neverbalinis bendravimas sudaro du trečdalius visos komunikacijos;
- neverbalinis bendravimas perteikia emociją, išgyvenimus;
- vien rankų gestais galime išsakyti savo mintis bei parodyti išgyvenimus;
- neverbalinis bendravimas gali vaizduoti žinutę tiek žodžiu, tiek teisingais kūno signalais;
- kūno signalai sudaryti iš fizinių savybių, sąmoningų ir nesąmoningų gestų, asmeninės erdvės bendraujant. Žinutė gali būti suprasta neteisingai, jei kūno kalba nesutampa su žodine informacija.

¹² *Neverbalinė komunikacija modelis* [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą: <https://moodle.utenos-kolegija.lt/mod/resource/view.php?id=11013>

2. ŽMOGAUS NEVERBALINĖS KOMUNIKACIJOS RAIŠKA MENE

2. 1. Žmogaus neverbalinių emocijų interpretavimas mene (analogai)

Emocijos yra tam tikru metu kylantys išgyvenimai, kurie parodo, kaip žmogus vertina situaciją, susijusią su jo poreikių patenkinimu esamoje situacijoje. (*E`motion* – išorės link, *motion* – judesys.) Tai vidaus judesys išorės link. Pasak Isabelle Filliozat, kai emocijos negali būti išgyventos, išreikštos, išgirstos, dažnai jos daro neigiamą įtaką darbui, skatina net smurtą.¹³

Emocines būsenas reikia suprasti kaip momentus, kurie sustiprina ar susilpnina emocinį išgyvenimą. Šie išgyvenimai gali būti skirtingo modulio (pvz., džiaugsmas, liūdesys, nuoskauda ir kt) arba skirtingo stiprumo (stiprus ar silpnas meilės jausmas). Emocinių būsenų įtaka žmogui yra pažįstama ir įvairi. Kai nuotaika pakili, bet kuri veikla būna sėkmingesnė, nors kartais ir prislėgtos nuotaikos žmogaus veikla taip pat yra teigiama ir sėkminga, prasminga. Tai lemia individo valios ypatybės (pvz., ryžtingumas), charakterio bruožai ir kitos savybės. Emocijos – pagrindinis žmogaus asmenybės energijos šaltinis.

„Menas – tai kalbėjimas, išsiskakymas. Menas padeda atsiskleisti, žadina išgyvenimus, emocijas, parodo žmogaus interesus, sugebėjimus. Sparčiai kintančiame pasaulyje vis aktualesnė tampa kūrybiškos asmenybės ugdymo problema. Visuomenė yra suinteresuota kūrybiškų asmenybių buvimu, nes nuo žmogaus kūrybiškumo priklauso kultūros kaita bei tęstinumas. Gera kultūrinė aplinka suteikia daug galimybių jauniems žmonėms patirti ir intuityviai suvokti aukščiausios kokybės meno apraiškas, kad įprastų jomis žavėtis ir išmokytų atskirti, kas yra gera ir gražu“.¹⁴

Šiuolaikiniame mene aptinkama daug emocinių pavyzdžių, kaip kad literatūroje, teatre ar kine, kur emocijos interpretuojamos kaip priemonės, leidžiančios skaitytojui ar žiūrovui patirti psichinę būseną, kurios metu atgaivinamos ir išlaisvinamos užslopintos neigiamos emocijos, kaip antai liūdesys, pyktis, apmaudas ir t. t., arba tuo pačiu išlaisvinamos teigiamos emocijos, kurios sukuria euforijos, laimės ir pasitenkinimo jausmą.

Vis dažniau tenka išgirsti, kad ...emocinė krizė ar nervinis išsekimas yra būseną, kai pasiekiamas visiškas psichologinis lūžis: žmogui nesinori absoliučiai nieko, jis jaučiasi abejingas, išsekęs ir atsiribojęs nuo viso pasaulio. Emocinį lūžį patyręs žmogus jaučia didelį abejingumą net ir tiems dalykams, kurie anksčiau jam keldavo stresą ar didelį rūpestį.¹⁵

13 *Komunikacija* [žiūrėta 2017-06-05]. Prieiga per internetą: <http://studijos.tv3.lt/siukslynelis/referatas/16181/?page=2>.

14 *Menas – tai kalbėjimas ir išsiskakymas* [žiūrėta 2017-06-05]. Prieiga per internetą:

<https://www.15min.lt/ikrauk/naujiena/svarbu/menas-lavina-jaunozmogaus-vidini-pasauli-515-271070>.

¹⁵ *Taip pat*

Analizuojant pasirinktos temos aktualumą ir naujumą, buvo ieškoma savitą stilių turinčių menininkų, kurie savo darbuose perteiktų emociją, neverbalinės komunikacijos išraišką.

Skulptorius Balthasar Permoser (1651–1732), kūręs Romoje ir Florencijoje baroko laikotarpiu, kuris pasižymėjo katalikų bažnyčios kontrreformacijomis, kaip atsaku į protestantų reformacijas ir bandymus pakartotinai įtvirtinti katalikybę.

B. Permoser darbuose dėl baroko įtakos matomas „intensyvus emocinis atsakas“ dramatiškumui, gyvybingumo scenoms. Menininkas į savo darbus įtraukdavo įvairias priemones, medžiagas tam, kad sukurtų nepaprastai energingą kūrinį, kuris perteikiantį emocijas, kurios būtų suprantamos ir atpažįstamos iš kūno kalbos. Skulptorius savo darbuose naudodavo apšvietimą, kūriniai suteikiantį dramatiškumo, tikrumo įspūdį, o žiūrovui sukeltą emocinį poveikį. Sąveika tarp saulės šviesos, šešėlių ir smulkių detalių davė baroko menui suteikė dinamiškumo, kuris atsispindi ir „Marsyas“ kūrinyje. Menininkas stengėsi sukurti emocinį ryšį su auditorija ir atskleisti tam tikrus emocinius išgyvenimus, kurie perteikiami neverbaline kūno kalba.

Jei kalbėtumėme apie „Marsyas“ skulptūrą, iš skausmo perkreiptas veidas su atvira burna, nusukta galva, kuri dar labiau pabrėžia skausmo ir nevilties būseną, o tvirti pečiai, už kurių slepiasi surištos rankos, pabrėžia žmogaus trapumo, nevilties ir absurdiškumo jauseną.

1– 3 pav. Balthasar Permoser (German, 1651–1732). „Marsyas“, 1680–85 m. Marmurinė skulptūra ant juodo marmuro pagrindo, inkrustuota šviesaus marmuro plokštėmis. Metropoliteno meno muziejus, Niujorkas.¹⁶

¹⁶ Balthasar Permoser [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą: <https://www.metmuseum.org/art/online-features/viewpoints/marsyas>.

Balthasar Permoser [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą:

<https://honorsartatthemet.ace.fordham.edu/exhibits/show/bust-of-marsyas-analysis/marsyas-baroque>.

Balthasar Permoser [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą:

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/211486?=&imgno=0&tabname=related-objects>.

Skulptorius Franz Xaver Messerschmidt (1736–1783), ilgą laiką kūrė Vienoje. 1760 m. dėl asmeninių ir profesinių priežasčių buvo priversta išvykti į provincijas ir 1777 m. įsikūrė Presburgoje (šiandien Bratislavoje). Ten sukūrė daugiau nei 60 skulptūrų iš alavo.

Fr. Messerschmidt darbuose galima įžvelgti ryškius veido bruožų modeliavimo akcentus bei emocijų vaizdavimo aspektus – tai vienas ryškiausių menininko darbų skiriamųjų bruožų. „Galvos gabalai“ – dažnai buvo galima išgirsti iš menininką kalbant apie sukurtas skulptūras, kurios savo organiškumu bei originalumu stebino aplinkinius.

Realybė ir abstrakcija buvo vienas ir nedalomas junginys Fr. Messerschmidt kūryboje, kuris išskyrė tuometinį kūrėją iš kitų menininkų. Emociją per kūno kalbą mėgstantis perteikti skulptorius mokėsi veidrodyje. Dalis darbų buvo paprasti autoportretai, kuriuose atsispindėdavo šypsena arba niūrastis, juokas ar atvaizdas, reaguojantis į stiprų kvapą ar liūdesio ir nerimo žvilgsnis nubestas į tolumą.

Kūrinys „Plėšikas ir šmeižėjas“ iš pirmo žvilgsnio sunkiai suprantamas, nes nėra aiškios žinutės žiūrovui. Veido išraiška paslėpta, sunku identifikuoti emociją, nors galvos padėtis suteikia šiek tiek informacijos apie veikėjo būseną. Realybę ir karikatūriškumą derinti mėgstantis skulptorius šio aspekto neatsisakė ir aptariamame kūrinyje, išstudijavęs galvų, veidų formas ir išraiškas, susiejo jas su skirtingomis žmonių psichinėmis būsenomis ir išgyvenimais, išorinius jausmus su vidinėmis emocijomis. Menininkas sukūrė skulptūrą, kuri savo kūno kalba nurodo apmaudo, nevilties ir gėdos jausmą.

4– 6 pav. **Franz Xaver Messerschmidt 1736-1783). „Plėšikas ir šmeižėjas“ 1770–83 m. Alavo lydinys. Metropolitan muziejus, Niujorkas, perkeltas iš Europos skulptūrų ir dekoratyvinių menų fondo, priklausiusiai Lila Acheson Wallace.¹⁷**

¹⁷ Franz Xaver Messerschmidt [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą: <https://www.metmuseum.org/art/online-features/viewpoints/hypocrite>.

Franz Xaver Messerschmidt [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/236688?=&imgno=0&tabname=related-objects>.

P. Toffoletti darbuose galima pastebėti ryškų gamtos akcentavimą, jaučiamas stiprus ir nenutraukiamas poreikis atkurti gamtos vaizdus, neapdorotus akmens plokščių paviršius. Kaip teigė pats menininkas, kartai sunku rasti darną tarp gamtos elementų ir abstrakcijų, tačiau derinat šias dvi skirtingas aplinkas, galima sukurti nepaprastus vaizdus.

Vienas iš pagrindinių tapybos akcentų – žmogus, jo siluetas ir aplinka. Nors žmogus figūra kartais būna kaip uola statiškas, nejudri, techninėmis priemonėmis menininkas bando ją išjudinti. Marmuro milteliai, molių ar smėlio dulkės, kurias naudoja menininkas, padeda iškelti individo, kaip statiškos esybės prigimtį, bei suteikia jai gyvasties, kvėpavimo pojūtį, taip per kūno plastiką perteikiami ir emociniai išgyvenimai.

Antraplaniai vaizdai P. Toffoletti darbuose, dažniausiai būna moterų figūros, kurios tampa neatskiriama ir nedaloma fono dalis. Jis teigia, kad asmuo, moteris, tai nedaloma gamtos dalis, kuri yra visko esmė, tai sąjunga tarp realybės ir vidinių išgyvenimų. Tad nenuostabu, kad vienas pagrindinių elementų menininko darbuose yra siluetas, apsuptas gamtos ar gatvių elementų.

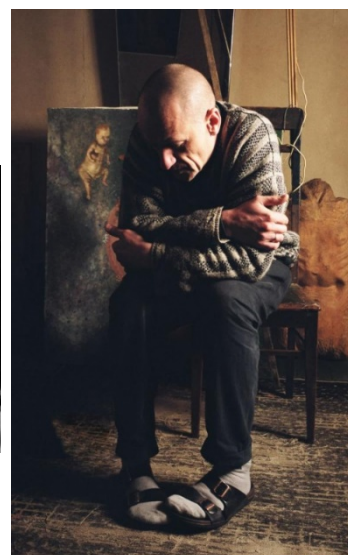
7–9 pav. Pier Toffoletti 1957.¹⁸

¹⁸ Pier Toffoletti [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą: <http://www.piertoffoletti.com/index.php/it/>.

Pier Toffoletti [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą: <http://www.tuttartpitturasculturapoesiamusica.com/2014/05/Pier-Toffoletti.html>.

Fotografas Algimantas Aleksandravičius (g. 1960), kurio padaryti rašytojų R. Gavelio, saksofonininko Vladimiro Čekasino, aktoriaus G. Girdvainio, režisieriaus E. Nekrošiaus, dailininko Adomo Jacovskio, tėvo Stanislovo ar pranciškono Juliaus Sasnausko portretai tapo ne tik paties fotografo vizitinėmis kortelėmis, tačiau atnaujino ir pačią portreto sampratą bei sukūrė nepamirštamą Lietuvos „genties veidografiją“.²⁰

A. Aleksandravičiaus kūryboje galima išvelgti ryškų psichologizmo aspektą. Fotografijose galima pastebėti portretinį ir reportažinį bendravimą. Fotografo pagrindinė užduotis – sudaryti sąlygas žmogui būti savimi. Pasak menininko, kad fotografija visų pirma yra žmogaus, gamtos, gatvės fotografavimas, nes čia daug ženklų, kurie gali vesti žiūrovo mintį tolyn. Vienas ryškiausių A. Aleksandravičiaus (fotografavimo) bruožų yra portretas – žmogaus veidas, kuris menininkui pasako daug daugiau nei žodžiai. Pateiktuose darbuose galima išvelgti žmonių portretus su išmintimi, nuoskaudomis, nuosmukiais. Analizuojant fotografo kūrybą fotonuotraukose atpažįstame veidą, emocinę būseną.

10– 12 pav. *Fotografo A. Aleksandravičiaus darbų pavyzdžiai.*²¹

¹⁹ *Fotografija* [žiūrėta 2018- 01-02]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-09-08-algimantas-aleksandravicius-fotografijoje-as-ilgiuosi-fotografijos/119596>.

²⁰ *Fotografija* [žiūrėta 2018- 01-02]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-09-08-algimantas-aleksandravicius-fotografijoje-as-ilgiuosi-fotografijos/119596/>.

²¹ *Fotografija* [žiūrėta 2017-12-15]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-09-08-algimantas-aleksandravicius-fotografijoje-as-ilgiuosi-fotografijos/119596>.

APIBENDRINIMAS:

- išanalizavus menininkus pastebėta, kad kūrinuose yra aiškiai išreikšta emocija, kuri perduodama per kūno ir veido išraišką;
- darbuose išlaikytas žmogaus ir gamtos santykis;
- visuose analizuotuose darbuose atsiskleidžia individo iškėlimas į pirmąjį planą.

3. MAGISTRO DARBO KŪRYBINĖS DALIES EIGA

3. 1. Metodinis tyrimas

I priedas.

Tyrimo tikslas. Šiame darbe tirtas žmonių emocinių veidų atskyrimas bei atpažinimo aspektas. Vienos emocijos būna teigiamos, kitos būna neigiamos. Teigiamos emocijos turi joms būdingas išraiškas: džiaugsmas, nuostaba, smalsumas, laimė ir daugelis kitų. Neigiamos – pyktis, baimė, liūdesys, pasibjaurėjimas. Šiuo tyrimu buvo siekiama sužadinti respondentų mąstymą bei atpažinimo refleksus. Siekta išsiaiškinti, kaip respondentas reaguoja į pateiktas veido išraiškas ir kaip jas traktuoja, supranta bei atpažįsta.

Tyrimas buvo rengtas ir analizuotas pagal filosofo Ch. Darwin „Bazinių emocijų eksperimentą“, kuriuo taip pat buvo bandoma išsiaiškinti, kaip žmonės atpažįsta skirtingas žmogaus veido išraiškas.

Tyrimo metodika. Šiam tyrimui buvo pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas. Jam įgyvendinti buvo naudojama anketinė apklausa. Tai vienas iš dažniausiai naudojamų tyrimo metodų.

Pagal pasirinktą temą buvo sudaryti klausimai. Anketą sudarė dvi dalys : kreipimasis į respondentą, klausimas ir atsakymai.

Tyrimo imtis. Tyrimą atliko Šiaulių Juliaus Janonio gimnazijos mokiniai. Tyrime dalyvavo 55 mokiniai (9–10, 11–12 klasių). Tyrimui atlikti buvo išdalintos 55 anketos. Visos anketos užpildytos stebint tyrėjui ir grąžintos analizuoti.

Pagal pateiktus tyrimo demografinius duomenis iš 55 apklaustųjų 17 buvo vaikinai ir 39 – merginos. Daugiausia apklausta 11–12 klasių mokinių (56 proc.).

Tyrimo etika. Tiriamieji dalyvavo laisva valia. Prieš tyrimą respondentai buvo supažindinti su tyrėja. Pristatyta anketa, tyrimo tikslai ir uždaviniai. Tiriamiesiems buvo užtikrintas duomenų konfidencialumas ir anonimiškumas.

Anketavimas buvo grindžiamas savanoriškumo bei anonimiškumo principais. Respondentai anketas pildė susitarus su mokyklos vadovybe.

Apklausa. Įvairių praktinių bei mokslinių tyrimų metodas renkant informaciją apie žmonių nuomones, žinias, įsitikinimus, elgesį ir kt. Apklausa - klasikinis instrumentas, kurį naudoja empirinė sociologija, ekonomika, psichologija, kalbotyra. Apklausa vykdoma interviu pagalba, naudojamos anketos ir kitos priemonės.²²Apklausa metodas, naudojamas šiame tyrime atrodė tinkamiausias, nes mokiniai galėjo nevaržomai išsakyti savo nuomonę – pateikta anketa anoniminė.

²² *Apklausa* [žiūrėta 2018- 01-0ę]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Apklausa>.

Duomenų analizė paremta lyginant 9–10 ir 11–12 klasių mergaitės ir berniukus.

Analizuojant anketą, buvo pasirinkti tik patys tiksliausi ir dažniausiai pasirinkti atsakymų variantai.

TYRIMAS:

1 klausimas. Nurodykite, kokią emociją nurodo kiekvienas veidas?

- Tyrimo rezultatai parodė, kad geriausiai atpažįstamos yra

13 – džiaugsmo, 5 – baimės, 2 – liūdesio ir 12 – nuostabos emocijos.

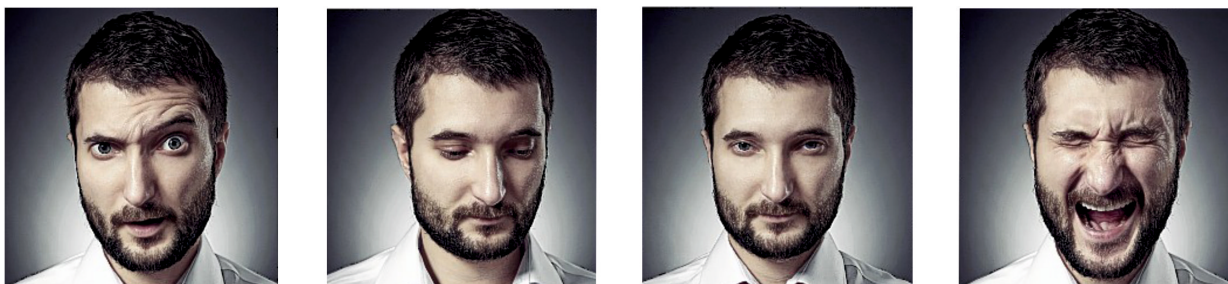

(13 pav.) Apklauso rezultatai, procentinis pasiskirstymas.

50% tikslumu 11– 12 klasių mergaitės šias emocijas įvardijo teisingai, tuo tarpu 9-10 klasių merginoms šias emocijas įvardijo atitinkamai 30% tikslumu. Vaikinai į šį klausimą atsakė labai skirtingai 9 – 10 klasių berniukai šias emocijas įvardijo 35%, tuo tarpu 11– 12 klasių vaikinai, kaip ir merginos pasirinko 50% tikslumą. Pagal šias diagramas galima daryti išvadas, kad imlesni ir labiau neverbalią emociją atskiria vyresnių klasių mokiniai, kurie yra psichologiškai labiau subrendę.

• Kiek prasčiau mokiniai bandė atpažinti kitas emocijas:

1 – staigmenos, 2 – abejingumo, 6 – ramybės ir 15 – kančios emocijas.

(14 pav.) Apklausos rezultatų, procentinis pasiskirstymas.

9–10 klasių mergaitės pasirinko – 44 % tikslumu, panašiai atsakė ir 11-12 klasių merginos – 42 %. Vaikinų nuomonės pasiskirstė netolygiai: 9–10 kl. 46 %, tuo tarpu 11–12 klasių vaikinai 64 %. Pagal šiuos atsakymus, galima teigti, kad šios emocijos mokiniams yra suprantamos, o galbūt ir jaučiamos mokykloje.

- Tyrimo rezultatai parodė, kad

3 – melancholijos, 5 – panikos, 10 – ekstazės bei 11 – streso mimikos mokiniams taip pat yra atpažįstamos.

(15av.) Apklausos rezultatų, procentinis pasiskirstymas.

Gauti rezultatai parodė, kad 72 % 9–10 klasių mergaičių pasirinko vienodus atsakymus, kaip ir 11–12 klasių merginos. Kiek didesnę skirtumą galima pastebėti tarp vaikinų: vaikinai 11–12 klasių 42%, tuo tarpu 9–10 klasių berniukai 24 % nurodė tinkamas emocijas prie veido išraiškų.

- Taip pat galima pabrėžti, kad kai kurios mimikos buvo pakartotos ir po du kartus (2 bei 5 paveikslukai), kurios, pasak mokinių, gali nurodyti skirtingas veido mimikas.
- Abiejų klasių tiek mergaitės, tiek berniukai, nenurodė matantys pateiktuose variantuose emocijų, kurios nusakytų 4, 7, 8, 9, 14 ir 16 mimikas, tik apie 30 % mokinių nurodė teisingą emociją prie šių veido išraiškų.

IŠVADOS

- ištyrus emocijas filosofiniame bei meniniame kontekste galima teigti, jog tai vienas ryškiausių žmonių atpažinimo ženklų norint suprasti emocinę būseną įvairiose situacijose;
- išanalizavus informaciją galima, teigti, kad neverbalinė komunikacija nurodo žmogaus fiziologines reakcijas į aplinką ir aplinkinius žmones;
- tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kaip mokiniai traktuoja emocijas, bei kaip jas atpažįsta pasitelkus tik veido mimikas;
- tyrimas parodė, kad žmogaus neverbalinę kalbą perpranta bei labiau ją atpažįsta vyresnių klasių mokiniai;

- 9-10 ir 11-12 klasių mokiniai pasirinkti tyrimui todėl, kad ši amžiaus grupė yra emocionali, nebijanti išreikšti savo nuomonę ir emocijas. Tai amžiaus grupė, kuri visuomenės kontekste dar nėra visiškai išsivysčiusi ir prisitaikiusi, tad išanalizavus rezultatus paaiškėjo, jog 11-12 klasių mokiniams emocijos suprantamos geriau ir aiškiau, taip pat šis tyrimas patvirtino, kad emocijos lengviau ir aiškiau suprantamos pasitelkus neverbalinę kūno kalbą.

3. 2. Kūrybiniai ieškojimai, idėjos formavimas

Magistro darbą sudaro aštuonios skaitmeninės fotografikos darbų kompozicijos, kurios kuria vientisą darbų kolekciją „Žmogaus emocinis veidas“. Kuriant bei mažstant apie magistro darbo temą, buvo analizuojama, kaip žmonės emocijas perduoda kūnu, kaip transliuoja tam tikrus išgyvenimus neverbaline kalba.

Pagrindinis darbo ir kolekcijos akcentas – žmogus, kurio siluetas sudvigubintas, siekiant sugretinti skirtingas kūno kalba perteikiamas emocijas. Sienų ar gatvių fono fragmentai, prislopinti ir palikti kūrinėje kaip *antraplaniai*, paryškina ir pabrėžia žmogaus santykį su savimi ir aplinka.

Kolekcijoje tikslingai vengta spalvų ir atspalvių. Naudotos tik juodai baltos fotografijos, suteikiančios darbui sudėtingumo, formalumo, galios, jėgos ir paslaptingo, kuris įneša nežinomybės įspūdį. Juodai baltos fotografijos suteikė perspektyvos ir gylio jausmą, kurio šiame darbe ir buvo siekta. Kolekcijos pagrindui buvo parinktas šviesiai pilkas fonas, neutralus, subalansuotas, kad neerzintų žiūrovo, nesukeltų stiprių išgyvenimų ir būtų tik pagalbinis šviesos šaltinis.

Magistro darbą siekta atlikti pasitelkus šiandienos rinkoje esančiomis medžiagomis ir technologijomis, kurios naudojamos reklamoje. Idėjai atskleisti ir formuoti nuo pat darbo pradžios buvo pasirinktas organinis stiklas, kuris savo plonumu ir šviesos pralaidumu suteikė galimybę formuoti kompozicijos gylio viziją.

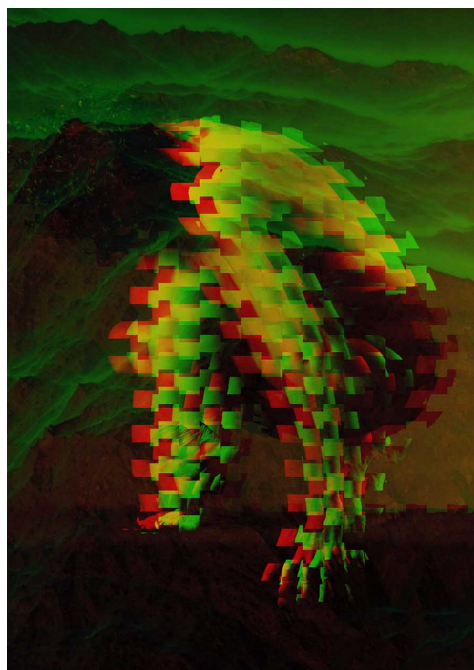
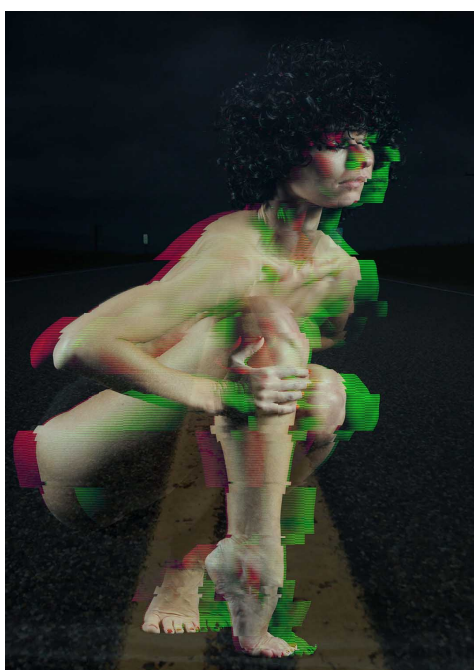
Pradedant kurti eskizus pagrindinis akcentas skirtas žmogaus figūrai, kuri dominavo visame darbo cikle. Šis aspektas išliko iki pat darbo pabaigos, formuojant kolekciją. Vėliau buvo formuojamas, kuriamas antraplanis bei trečiaplanis sluoksniai. Darbe vyrauja figūros dubliavimas, kurį papildė grafiniai elementai, t. y. gatvių ar namų fragmentai. Juodos linijos, kurios lyg pauzės simbolis darbuose atliko atodūsių ir atsikvėpimo funkciją.

3. 3. Eskizų kūrimas

Pradėjus formuoti kolekciją pirmiausiai nuspręsta, kokios emocijos ir kokios pozos bus vaizduojamos darbe. Darbas prasidėjo foto studijoje, kurioje buvo derinama emocija su kūno kalba.

Antrasis etapas buvo antrojo bei trečiojo plano kūrimas. Miesto erdvėse buvo ieškoma fragmentų, kuriuos būtų galima naudoti darbe. Pirminiai variantai neatitiko galutinio kolekcijos sumanymo, tai buvo pirminiai eskizai ir neužbaigti darbai, kuriuose dominavo pagrindinis darbo objektas – žmogus, kaip vėliau bus matoma dominuoja ir užbaigtoje kolekciijoje. Pradėjus komponuoti kompozicijas pirmiausiai buvo derinamos figūros (emocijos) tarpusavyje, stengtasi rasti darną tarp dviejų siluetų, kurie vienas kitą papildytų. Formuojant kompozicijas, erdvė paliekama maksimali, kad būtų atsvara tarp darbo, kad būtų laisvės „kvėpuoti“. Kuriant eskizus ir mąstant apie galutinį darbo variantą buvo derinamos šviesos galimybės ir sprendimai, kurie padėtų apšviesti ir suteikti gylį iliuziją kompozicijai ir atitiktų darbo koncepciją. Šiam sprendimui buvo pasirinktas LED juostos apšvietimas. Žmogaus emocijos būna šviesios ir tamsios, tad ir darbe buvo derinama tamsa su šviesa.

Pirminiai eskiziniai kolekcijos variantai:

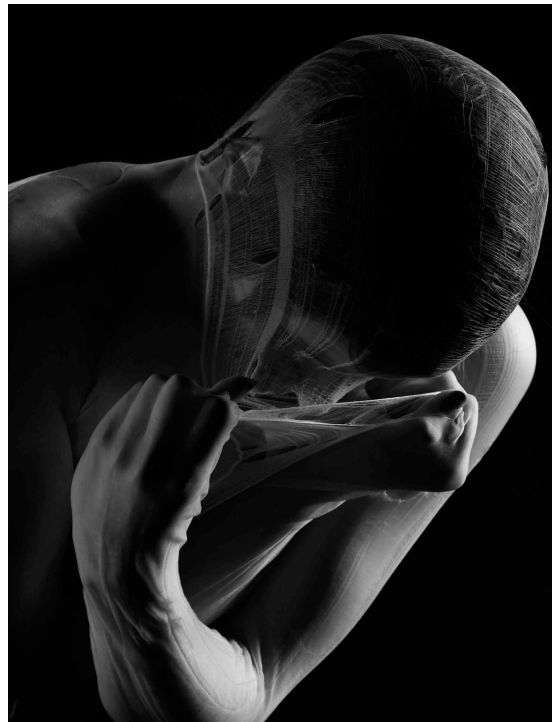

3. 4. Kūrybinio darbo technologinis procesas, darbo eiga

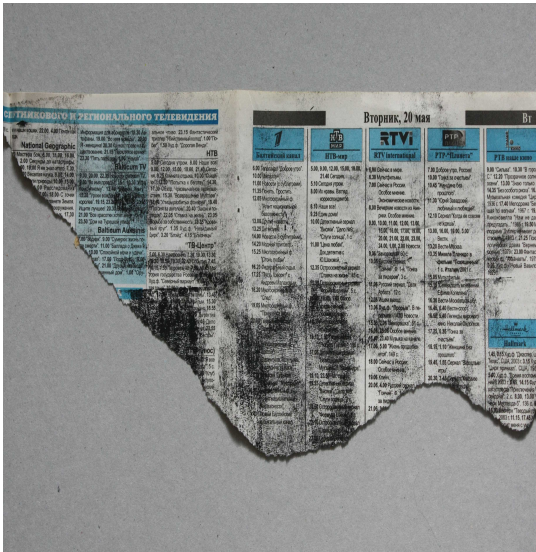
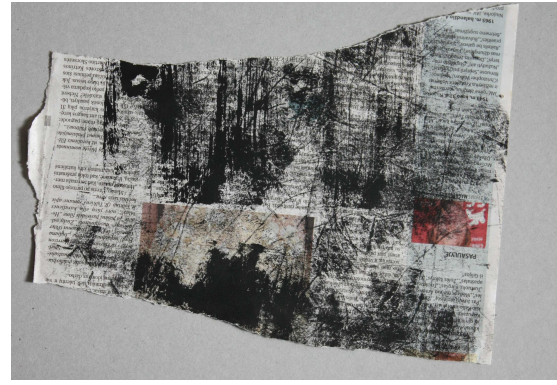
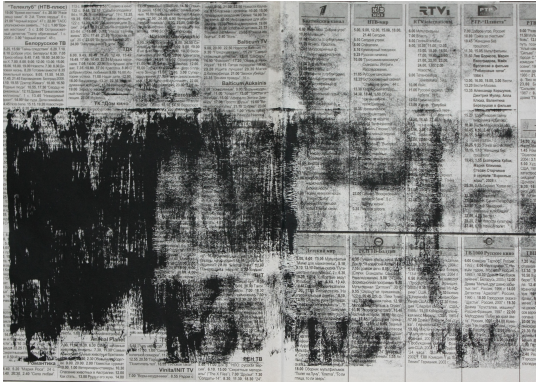
Magistro darbas atliktas skaitmeninės fotografikos technika ir šviesos prietaisų panaudojimu.

Baigiamojo darbo technologinis procesas:

- pirmasis etapas – eskizų kūrimas, ieškojimai. Darbas foto studijoje su modeliu, fotografuojant, kuriant tam tikras pozas, kurios atskleistų tam tikrą emociją per neverbalią kūno kalbą;

(16-19 pav.) Fotografiniai bandymai.

(20-24 pav.) Faktūriniai fono pavyzdžiai.

- antrasis etapas – eskizų perkėlimas, maketavimas, koregavimas su spec. programomis *Photoshop ir kt.*

Gautas rezultatas perkeliamas ant skaidrios reklaminės plėvelės, kuri vėliau klijuota ant skaidraus organinio stiklo. Pasirinkti eskizai buvo tobulinami, keičiami, koreguojami objektų dydžiai, spalvos, kontrastas.

Antrasis ir trečiasis sluoksniai kuriami pasitelkus lazerio pagalbą, kuris pagal tam tikrus matmenis ir pozas išpjausto laisvas figūras ant kurių taip pat klijuojama skaidri plėvelė.

Turint tiek pirmąjį, tiek antrąjį ir trečiąjį sluoksnį, jie sujungiami varžtais, kurie darbui suteikia subtilumo, tvirtumo, aiškumo, aštrumo jausmą, kurie dar labiau išryškina santykius tarp dviejų kompozicijoje esančių siluetų;

- trečiasis etapas – parengus visus aštuonis kolekcijos darbus, buvo nuspręsta, kad darbuose esantį prasminį gylį išryškinti pasitelkus LED juostą;

- ketvirtasis etapas – darbų pateikimas.

Kūrybinio darbo priemonės:

- organinis stiklas: 100x50 cm, 8 vnt.;
- organinio stiklo formos, išpjaustyto lazeriu: 12 vnt.;
- skaidrios plėvelės;
- varžtai, jungiantys sluoksnius tarpusavyje.

3. 5. Darbo koncepcija

Skaitmeninės fotografikos darbų kolekcija „Žmogaus emocinis veidas“ vaizduojamos realios žmogaus figūros. Tai lyg simboliai, vaizduojantys tam tikras emocijas, kurios perduodamos per kūno kalbą. Šiuo darbu siekiama parodyti ir sugretinti skirtingas emocijas, kurias išgyvena, patiria žmogus. Paraleliai siekta parodyti, kad kūno kalba gali būti tokia pat informatyvi (ar net labiau) suprantama nei pasakyti žodžiai.

Kiekviename iš aštuonių darbų vaizduojamos skirtingos žmogaus figūros, kurias papildo skirtingi elementai, susidedantys iš antros figūros ar elemento, motyvo paimto iš gatvės, taip sugretinant ir suvienodinant žmogų su aplinka, kurioje jis yra. Panašių elementų įvedimas kompozicijoms suteikė vientisumo ir harmonijos pojūtį, atsikartojančios juodos linijos – tęstinumo jausmą.

Darbų cikle išlieka nepakitęs pagrindo formatas 100x50 cm, tačiau antrasis ar trečiasis sluoksniai keičiantis kompozicijai taip pat kinta – tuo siekta sugretinti vaizdus, bet tuo pačiu juos atskirti, parodyti skirtingą kūno kalbą, plastiką. Darbuose esančios šviesios erdvės suteikia darbui laisvumo.

Skirtingų emocijų sugretinimą – neverbaline kalba, padeda išryškinti LED juosta, kuri darbui suteikia gylio jausmą, tuo pat metu ir laisvės jausmą. Žiūrovas gali interpretuoti ir sukurti savąją istoriją.

3. 6. Darbo analizė

Susisteminus ir išanalizavus informaciją apie emocijų išraišką per neverbalinę kūno kalbą, buvo sukurta skaitmeninės fotografikos darbų kolekcija „Žmogaus emocinis veidas“. Kolekcija atlikta pasitelkus skaitmeninę fotografiką, kurią papildė šviesos prietaisai, LED juostos.

Kiekvienas darbas sudaro vientisą darbų kolekciją, kalbančią apie emocijų svarbą mūsų gyvenime. Kolekcijos pagrindą sudaro sudubliuotas žmogaus siluetas, kuris lyg pradingsta, lyg vėl atsiranda, taip norint parodyti žmogaus trapumo ir nykimo procesą. Išlaikytas spalvinis balansas, parinktas neatsitiktinai – tuo siekta sugretinti darbus ir išlaikyti vientisą darną. Visoje darbų kolekcijoje išlaikyta polikompozicija.²³

Pirmoji kompozicija (20 pav.).

Polikompoziciją sudaro 3 sluoksniai. Pagrindinis darbo objektas žmogus, kuris tarsi siekia laisvės, norėdamas emociškai išsilaisvinti, tad rankos tiesimas tik dar labiau paryškina troškimą ir siekį. Antroji figūra ramesnė ir pasyvesnė, pasiduodanti tėkmei, mažiau emocionali, kompoziciškai prisitaikanti prie pagrindinės figūros. Kompozicijos veiksmas kairinis, todėl norėdama išlaikyti ritmiką bei darną, trečiasis sluoksnis įkomponuotas kairėje pusėje prie pagrindinės figūros – tai darbui suteikia stabilumo. Fonas parinktas šviesus, kad neužgožtų pagrindinių kompozicijos akcentų. Erdvė palikta dešinėje pusėje darbui suteikia stabilumo, laisvės jausmo.

Antroji kompozicija (21 pav.).

Šią kompoziciją sudaro 3 sluoksniai. Pagrindinis darbo objektas – siluetas esantis dešinėje pusėje, kuris lyg slepiasi nuo aplinkinių, nenorėdamas pasirodyti ir „apsinuoginti“ savo emocijų. Visiškai priešingai elgiasi antrame plane esantis siluetas. „Emocinis atsakas“, taip galima įvardyti silueto emocijas. Jis lyg kviečia pažiūrėti ir susipažinti, nors rankų gestai rodo, tvirtybę ir ryžtą, iš veido padėties galime pastebėti, kad veikėjas, taip pat šiek tiek bijo, tačiau siekiant pabrėžti veikėjo atvirumą sukuriamas trečiasis sluoksnis, kuris suteikia atvirumo ir trapumo pojūtį. Norint išlaikyti ritmiką, darną darbuose išlaikytas šviesaus fono fragmentas.

Trečioji kompozicija (22 pav.).

Šią kompoziciją sudaro 3 sluoksniai. Pagrindinis kompozicijos akcentas figūra esanti kairėje pusėje, kuri savo kūno kalba parodo emociškai sutrikusio ir nykstančio žmogaus būseną, sulenktos rankos, juoda juosta esanti **antrajame plane** dar labiau pabrėžia, kad žmogaus kūnas, gali pasakyti daug daugiau nei žodžiai, kūnas nurodo baimės jausmą, norą pasislėpti. Jai antrina ir antroji figūra, kuri rankos judesiais bando uždengti (uždaryti) veidą nuo aplinkos. Pasislėpimo jausmą pabrėžia gatvės fragmentas esantis, kaip trečiasis sluoksnis, kuris žiūrovui neleidžia identifikuoti emocijų,

²³ *Kompozicija* [žiūrėta 2018- 01-02]. Prieiga per internetą: <http://www.fructusartis.lt/contents/coid,3261/KOMPOZICIJOS-MENINES-RAISKOS-IR-HARMONIZAVIMO-PRIEMONES>.

sukurti ryšio su stebėtoju. Kompozicinis sprendimas išlaikyti spalvinį koloritą išlieka ir šiame darbe.

Ketvirtoji kompozicija (24 pav.).

Polikompoziciją sudaro 3 sluoksniai. Kompozicijos centre atsiduria silueto veidas, esantis antrame plane, nors iki galo indentifikuoti veido neleidžia grafinis elementas (antrasis sluoksnis), galima pastebėti veikėjo akis ir rankų pozas, kurios lyg stumtų veikėją į nebūtį, lyg slėpdamos jį nuo aplinkos, taip neleidžiant atsiskleisti emociniams išgyvenimams ir išprovokuojant nevilties būseną. Pirmame plane esantis siluetas iš pirmo žvilgsnio ramus, emociškai stabilus, tačiau iš rankų judesių, kurie traukia veikėją prie išėjimo ribos, galima suprasti, kad veikėjas stengiasi pasislėpti, išnykti. Juodas fragmentas kompozicijai suteikia stabilumo, atramos simbolį, neduoda kompozicijai „išsijudinti“ iš rėmų.

Penktoji kompozicija (25 pav.).

Kompoziciją sudaro 2 sluoksniai. Pagrindinis kompozicijos objektas siluetas, esantis pirmame plane, siekiantis emocinės laisvės ir proveržio jausmo. Antrame plane esanti moters figūra, primerktos akys ir iškelta ranka, rodo neapsisprendimo, abejonės jausmą, galima pastebėti, kad sunertos rankos ir neverbaliniu būdu perkreipti kūnai pritaria vienas kitam apie emocinį išlaisvinimą, apie sąjungą tarp realybės ir vidinių emocinių išgyvenimų.

Šeštoji kompozicija (26 pav.).

Kompozicijos struktūrą sudaro 3 sluoksniai. Pagrindinis kompozicijos akcentas – pirmame plane esantis siluetas. Veikėjo kūno kalba nurodo nevilties būseną. Ją dar labiau pabrėžia antrame plane esantis siluetas, kurio nykimas nurodo, koks žmogus yra trapus savo išgyvenimais, kaip vidiniai asmenybės išgyvenimai formuoja žmogaus pasaulėžiūrą. Grafinis elementas esantis tarp sluoksniu padeda pabrėžti nykimo ir išnykimo iš visuomenės problemą.

Septintoji kompozicija (27 pav.).

Polikompozicija, kuria sudaro 2 sluoksniai. Pagrindinis kompozicijos objektas siluetas, esantis pirmajame plane, kuris siekia laisvės, emociškai norėdamas išsilaisvinti. Rankos gestas nurodo nykimo procesą. Antroji figūra agresyvesnė – ji nurodo bendravimo su savimi (vyksta bendravimas tarp skirtingų asmenybės dalių, minčių) sąveika. Nors figūros skirtingos, abi jas sieja laisvės siekis, emocinio pakylimo jausmas. Šioje kompozicijoje atsisakyta grafinio elemento, kuris trikdytų žiūrovą.

Aštuntoji kompozicija (28 pav.).

Paskutinę skaitmeninės foto grafikos darbų kolekcijos kūrinį sudaro 2 sluoksniai. Kaip jau aprašytuose kompozicijose išlaikytas žmogaus, kaip silueto, veikėjo vaidmuo. Pagrindinis šios kompozicijos elementas kairėje pusėje esanti figūra, neverbaline kūno kalba nykstanti ir besislepanti. Tai pabrėžia rankų kalba, kuriomis stengiamasi paslėpti veidą, kad veikėją, kuo mažiau indentifikuotų, sutapatintų su asmenybe. Antrame plane esanti figūra, nedominuojanti, išnykusi, blanki ir tapusi tik psichinės būsenos ir išgyvenimo elementu.

Apibendrinimas

Kompozicijose esantis pagrindinis objektas. Žmogus, kurio siluetas sudvigubintas, siekiant sugretinti skirtingas emocijas, perteikiamas neverbaline kūno kalba. Emocijos neįvardintos, kad žiūrovas pats galėtų identifikuoti ir sugretinti jas, susitapatintu su savo paties išgyvenimais.

Kompozicijos. Norint darbe išlaikyti kompozicinę darną buvo pasirinktas polikompozicinis sprendimas. Darbuose buvo stengtasi išlaikyti uždarają kompozicijos rūšį, kuri yra statiškesnė, stabilesnė, su tiesia kompozicine ašimi, orientuota į vidų arba centrą.

Kompozicijoje naudotos išraiškos priemonės. Linija, dėmė, šviesa, šešėlis, spalva, faktūra, kontrastas, niuansas, šios priemonės buvo derintos tarpusavyje.

Spalviniai sprendimai. Norint neblaškyti žiūrovo buvo pasirinktas vienos spalvos koloritas, fonams ir figūroms. Sienų ir gatvių fragmentai prislopinti, palikti, kaip antraplaniai vaidmenys darbe, kurie paryškina ir pabrėžia individo santykius su savimi ir aplinka. Kolekcijoje buvo vengiama spalvų ir atspalvių tikslingai, buvo naudojamos tik juodai baltos fotografijos, kurios darbui suteikė sudėtingumo, formalumo, jėgos ir paslaptį. Juodai baltos fotografijos suteikė perspektyvos ir gylio jausmą, kurio šiame darbe ir buvo siekta. Norint paryškinti tarpusluoksniškumą darbuose buvo naudojamas LED apšvietimas, kuris naudotas visuose kompozicijose, siekiant „surišti“ ir sujungti darbus į vieną bendrą kompoziciją.

Plastika. Įdėjai įgyvendinti buvo pasirinktas organinis stiklas, kuris savo plastiškumu ir lengvumu darbui suteikė laisvės pojūtį. Technologiniu sprendimu, tai medžiaga, kurią lengva modeliuoti (pjaustyti). Sluoksniai tarpusavyje sujungti varžais, kurie atliko stabilumo, organiškumo, ritmikos funkciją, pabrėžė emocijų tikrumo jausmą.

**3. 6. 1. Galutiniai skaitmeninės fotografikos darbų kolekcijos
„ŽMOGAUS EMOCINIS VEIDAS“ darbai**

IŠVADOS

1. Išanalizavus emocijų sąvoką filosofiniame ir meniniame kontekste, paaiškėjo, jog emocijos – tai vidiniai asmenybės išgyvenimai, kuriuos didele dalimi formuoja šiandienos gyvenimo tempas. Nagrinėjant pasirinktą temą filosofiniame kontekste išaiškėjo, jog emocijos – išgyvenimai, kylantys iš žmogaus, iš jo vidinio pasaulio.
2. Metodiniu tyrimu buvo išsiaiškinta, kad emocijas labiau atpažįsta bei supranta 11–12 kl. mokiniai, kurie yra fiziologiškai ir emociškai subrendę anksčiau.
3. Nagrinėjant filosofų R. Plutchnik ir Ch. Darwin išryškėjo, kad emocijos, tai apsauginė priemonė į kylančius vidinius ir išorinius pavojus, tai prisitaikymas prie tam tikrų situacijų.
4. Surinkti faktai iš metodinės medžiagos suteikė žinių apie emocijas, jų perdavimo galimybes ir išraiškos priemones. Dėka to galėjome plačiau susipažinti su neverbaline kalba, kaip vieną iš pagrindinių emocijų pernešimo priemonių.
5. Išanalizavus pasirinktų menininkų kūrybą, galima teigti, kad jie turėjo įtakos, kuriant darbų kolekciją. Menininkų darbuose vaizduojamas skirtingas žmogaus emocijų vaizdavimas, skirtingas ryšys tarp emocijų ir žmogaus, tačiau visus menininkus sieja emocijų svarbą pačiam sau, kaip asmenybei.
6. Išanalizavus keletos lietuvių menininkų kūrybą, pastebėta, jog darbuose galima įžvelgti žmonių išmintį, nuoskaudą, nuosmukį, fotonuotrukose atpažįstame veidą, emocinę būseną, skausmą.
7. Darbų kolekciijoje fotografijos ir grafikos pagalba, vaizduojamos aštuonios skirtingos, tačiau tarpusavyje susipinančios emocijos, kurios perteikiamos kūno kalba (neverbaline kalba).
8. Kuriant eskizus pagrindiniu veikėju buvo pasirinktas žmogaus kūnas, šis aspektas išlaikytas per vis darbų ciklą.
9. Atlikus skaitmeninės fotografikos darbų kolekcijos projektą „Žmogaus emocinis veidas“, buvo siekiama atkreipti visuomenės dėmesį, kaip žmonės perduoda emocijas, kas įtakoja emocijų pasikeitimą bei kaip galime prisitaikyti prie jų.

BIBLIOGRAFIJA

- Antinienė, D., Ausmanienė, N., Jakštys, J., Lekavičienė, R., Lupeikienė, L., Markevičienė, E., Matulienė, G., Paužienė, E., Sokolovienė, D., Vasiliauskienė, Z., Zajančauskaitė, L. (2000). *Psichologija studentui*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
- Burneckienė I, Lesauskienė V. (2010). *Referato, kursinio ir bakalauro darbo rengimo metodinės rekomendacijos*. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- Furst M. (1998). *Psichologija*. Vilnius: Lumen leidykla.
- Garbačiauskas R., Tamošiūnas T. (2006). *Metodiniai patarimai rengiantiems dailės magistrantūros baigiamuosius darbus*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- Jusienė, R. ir Laurinavičius, A. (2007). *Psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Lileikienė A., Šaparnis G., Tamašiūnas T. (2004). *Magistro darbo rengimo metodika*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- Lapė, J. ir Navikas, G. 2003. *Psichologijos įvadas*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
- Lekavičienė, R., Vasiliauskaitė, Z., Matulienė, G., Antinienė, D., Almonaitienė, J., Jakštys, J., Ausmanienė, N. (2007). *Psichologija šiandien*. Kaunas: Technologija.
- Legkauskas V. (2001). *Psichologijos įvadas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Myers, G.D. (2000). *Psichologija, Poligrafija ir informatika*. Kaunas: Aušra.

INTERNETINIAI ŠALTINIAI

- Neverbalinės kalbos svarba [žiūrėta 2017-06-20] . Prieiga per internetą:
http://www.sos03.lt/files/knygos/Bendravimo_psichologija.pdf.
- Pasaulėžiūros tyrimai [žiūrėta 2017-08-15]. Prieiga per internetą:
http://tautosmenta.lt/wpcontent/uploads/2013/12/Vaitkeviciene_Daiva/Vaitkeviciene_TD_33_2007.
- Kūryba, meninė saviraiška ir dailės terapija – tai emocinės higienos ir meilės sau susigrąžinimo įrankiai [žiūrėta 2017-08-14]. Prieiga per internetą: <http://psichika.eu/blog/kuryba-menine-saviraiska-ir-dailesterapija-tai-emocines-higienos-irmeiles-sau-susigrazinimo-irankiai>.
- Patirtis [žiūrėta 2017-08-18]. Prieiga per internetą:
http://www.szelmieniai.lt/failai/patirtis/kauno_konfer_medz201005/16emocines_busenos_ir_ju_israiska.pdf .
- Žmogaus emocijos [žiūrėta 2017-08-18]. Prieiga per internetą:
<https://www.scribd.com/presentation/28080054/HumanEmotion-in-Modern-Art-Slide> .
- Emocinės krizės [žiūrėta 2017-09-18 d]. Prieiga per internetą:
<https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/savijauta/emocinekrize-arba-nervinis-issekimas-13-pozymiu-kurie-keicia-jusu-elgesi-1030510890> .
 - 13-pozymiu-kurie-keicia-jusu-elgesi-1030510890 .
- Psichologinės, emocinės, socialinės pagalbos galimybės [žiūrėta 2017-09-18]. Prieiga per internetą: <https://krizesiveikimas.lt/uploads/knygos/KOP.%20Psichologines%20krizes%20ir%20ju%20iveikimas.pdf> .
- Programa pagal veido išraišką nustatys žmogaus emocijas [žiūrėta 2017-09-18]. Prieiga per internetą: http://www.lrt.lt/naujienos/mokslas_ir_it/1/30828.
- Menas ir emocijos [žiūrėta 2017-09-19]. Prieiga per internetą:
https://en.wikipedia.org/wiki/Art_and_emotion.
- Menas ir emocijos [žiūrėta 2017-09-19]. Prieiga per internetą: <http://www.iep.utm.edu/art-emot/>.
- Pasamonės galia [žiūrėta 2017-10-23]. Prieiga per internetą: <http://gyvenimo.lt/tag/pasamones-galia/> .
- Jausmų, sąmonės, valios tarpusavio ryšys [žiūrėta 2017-10-23]. Prieiga per internetą:
<http://gid.lt/psichologija/jausmai-emocijos-valia-ju-tarpusaviorysys>.
- Kompozicijos meninės raiškos ir harmonizavimo priemonės [žiūrėta 2017-11-23]. Prieiga per

internetą:

http://edok.sf.library.lt/leidyba/2MM/2MMb/resources/documents/2mm_b_1_teorija.pdf.

- Emocijų miškas [žiūrėta 2017-11-23]. Prieiga per internetą:
<http://illusion.scene360.com/art/48869/mixed-emotions/>.
- Žmogaus emocijos [žiūrėta 2017-11-23]. Prieiga per internetą:
<http://beautifuldecay.com/2013/10/29/rim-lee-paintings-humanemotion/>.
- Menas – tai kalbėjimas ir išsakydas [žiūrėta 2017-10-05 d.]. Prieiga per internetą:
<https://www.15min.lt/ikrauk/naujiena/svarbu/menaslavina-jaunozmogaus-vidini-pasauli-515-271070>).
- Balthasar Permoser [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą:
<https://www.metmuseum.org/art/online-features/viewpoints/marsyas>.
- Balthasar Permoser [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą:
<https://honorsartatthemet.ace.fordham.edu/exhibits/show/bust-of-marsyas-analysis/marsyasbaroque>.
- Balthasar Permoser [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą:
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/211486?=&imgno=0&tabname=related-objects>.
- Franz Xaver Messerschmidt [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą:
<https://www.metmuseum.org/art/online-features/viewpoints/hypocrite>.
- Franz Xaver Messerschmidt [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą:
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/236688?=&imgno=0&tabname=related-objects>.
- Pier Toffolett [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą:
<http://www.piertoffoletti.com/index.php/it/>.
- Pier Toffolett [žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą:
<http://www.tuttartpitturascolturaepoesiamusica.com/2014/05/Pier-Toffoletti.html>.
- Algimantas Aleksandravičius [žiūrėta 2018- 01-02]. Prieiga per internetą:
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-09-08-algimantas-aleksandraviciusfotografijoje-as-ilgiusio-fotografijos/119596>.
- Fotografija [žiūrėta 2018- 01-02]. Prieiga per internetą:
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-09-08-algimantasaleksandravicius-fotografijoje-as->

ilgiuosi-fotografijos/119596.

- Algimantas Aleksandravičiaus [žiūrėta 2018- 01-02]. Prieiga per internetą:
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-09-08-algimantas-aleksandravicius-fotografijoje-asilgiuosi-fotografijos/119596> .

PRIEDAI

I priedas.

Sveiki!

Esu Ieva Klenauskaitė, I kurso magistrantė, savo magistro darbe aš norėčiau ištirti žmonių emocijų išraišką veide.

Siekdama gauti tikslią ir objektyvią informaciją šia tema, aš Jūsų maloniai prašau atsakinėti nuoširdžiai.

Ši apklausa yra anoniminė. Susumuoti kiekvieno klausimo atsakymai bus skaičiuojami ir paminėti magistro darbe. Šią apklausą atlikti užtruks vos 5 minutes.

Respondentų informacija:

Lytis

Amžius

Išsilavinimas

Nurodykite, kokią emociją nurodo kiekvienas veidas.

Abejingumas Agresija Aistra Apatija Atjauta Baimė Depresija Drovumas Džiaugsmas Ekstazė Euforija Geismas Godumas Gėda Kaltė Kančia Laimė Liūdesys Meilė Įsimylėjimas Įniršis Melancholija Neapykanta Nerimas Neviltis Nuobodulys Nuostaba Nusivylimas Pagarba Pagarbi baimė Palaima Panieka Panika Pavydas Pažeminimas Puikybė Pyktis Pasibjaurėjimas Ramybė Sielvartas Smalsumas Staigmena Stresas Troškimas Viltis Džiaugsmas

2. Kokia emocija Jums atpažįstama geriausiai ?